

Xavier Úcar

T *Tractar de reduir l'univers a un sistema és una cosa. Pretendre que l'esmentat sistema sigui alguna cosa més que un punt de vista personal n'és una altra.*

(Durrell, 1979:170)

Introducció

Des de la dècada dels 80, moment en què els processos d'animació sociocultural es produeixen ja de forma normalitzada en el nostre país, s'ha escrit molt sobre allò que és l'animació i sobre els diferents models d'intervenció que poden implementar-se en cada una de les seves consideracions conceptuals. Els autors se situen, segons la ideologia que sustenten o el grup de pressió en què militen, en diferents paradigmes a l'empara dels quals defineixen models, tècniques, procediments o pràctiques que, des del seu punt de vista, resulten més apropiats per a la intervenció en la realitat social. En els seus plantejaments procedeixen, normalment, per exclusió. És a dir, només existeix un model vàlid per a la intervenció: aquell que l'autor en particular defensa i, en aquest sentit, la resta de models d'intervenció o bé resulten inadequats als objectius proposats -en els plantejaments més lleus i asèptics- o bé és necessari prevenir-se vers ells ja que poden generar efectes *malèvols* sobre els grups o comunitats en els que s'intervé –perspectiva pròpia de les visions més extremes–.

En aquest treball presentem una perspectiva integradora, tant de la concepció d'allò que és l'animació sociocultural, com dels models d'intervenció que poden dissenyar-se i implementar-se en cada realitat sociocultural concreta. Aquesta perspectiva no obeeix a un afany d'eclecticisme –que desvirtua la naturalesa d'allò que integra– sinó a un intent de donar resposta a unes realitats socials tan plurals i heterogènies que només poden ser tractades des de plantejaments multidimensionals que atenguin, d'una manera diversa, cada un dels múltiples aspectes que aquelles realitats manifesten.

1. L'animació sociocultural com paradigma de la intervenció en educació social

Armengol parla de què cada cop més es considera que l'animació sociocultural constitueix, a més d'un sector o àmbit de l'educació social, un paradigma de la intervenció en aquest camp professional (1995:18). Jo afegiria, en tot cas, que transita des de la consideració de *simple metodologia de la intervenció* a la de *paradigma de la intervenció social*¹ o, fins i tot, de la intervenció en el treball social, entès aquest en sentit ampli. Això

significaria que, com a plantejament paradigmàtic, podria ser objecte d'aplicació tant en el sector o àmbit de l'educació d'adults² com en el de l'educació especialitzada; qüestió, aquesta darrera, més nova i innovadora. Dos grups de raons avalen, des del nostre punt de vista, aquesta evolució.

En primer lloc, assenyalaria que sovint s'ha caracteritzat l'animació sociocultural pel anomenat *tarannà metodològic* (Grosjean/Ingberg, 1976:29) (Ander-Egg, 1981:77) (Collado/Alvarez, 1986:81. Amb això s'ha volgut significar una determinada manera d'entendre i practicar la intervenció que emfatitzava, entre d'altres, valors i actituds com l'espontaneïtat, l'optimisme, l'alegria i el gaudiment *hinc et nunc* en la pròpia activitat. En un altre apartat hem analitzat aquest plantejament –ambigu en excés, des del meu punt de vista– senyalant que l'esmentat *tarannà* es concentra en la utilització d'uns sistemes de comunicació i motivació capaços de generar, en el procés d'intervenció, un clima relacional, participatiu i educatiu, apte per a la implicació, el desenvolupament i l'aprenentatge dels participants³. És des de la caracterització d'aquests sistemes que entenem que l'animació pot transitar vers la seva conversió en un *paradigma de la intervenció en educació social*.

En segon lloc, la majoria d'autors coincideixen en indicar que, en qualsevol procés d'animació sociocultural, és necessari explicitar –prèviament a la intervenció– la ideologia que la sostindrà (Úcar, 1992:114). En un intent d'operativitzar la ideologia prèvia, definirem les conviccions o creences i valors bàsics que –des de la perspectiva que presento– han d'orientar qualsevol intervenció en l'animació sociocultural. Aquests valors configuraran allò que ha estat definit en educació com *patró (pattern)*, és a dir, el model d'home i, en conseqüència, de societat que es pretén assolir amb la intervenció. Aquests valors, sota la forma de conviccions profundes, constitueixen el substrat fonamental de l'animació sociocultural i, com a tal, han de fer-se patents en la intervenció. És necessari explicitar, per una altra banda, que aquests no són els únics valors possibles; en tot cas, són els que, en el meu plantejament, s'ajusten millor a allò que hauria de ser l'animació sociocultural entesa com a *paradigma de la intervenció en educació social* i, per tant en qualsevol dels seus sectors o àmbits. Aquestes conviccions o creences són⁴:

1. Valor i funcionalitat de la formació i autoformació com a pas previ i indispensable per a qualsevol procés d'autodeterminació i d'autonomia, sigui personal, grupal o comunitària.
2. Confiança en el diàleg i en la capacitat d'interrelació i d'enteniment entre les persones, els grups i les comunitats.
3. Valor del treball cooperatiu i de l'autoorganització grupal i comunitària com a motors d'un desenvolupament veritablement humà.

4. Confiança en la capacitat dels grups humans per decidir per si mateixos sobre el seu futur més enllà de dirigismes dels grups de pressió.
5. Confiança en la capacitat i possibilitat dels individus per a ser actuar com a persones.

Aquestes cinc conviccions destil·len una sèrie de valors que són els que - sempre des del meu punt de vista- han de fer-se patents en l'acció interventiva dels animadors. Aquest valors són: autonomia, creativitat, solidaritat, flexibilitat, tolerància, cooperació, compromís, responsabilitat, treball, crítica, confiança, formació i diàleg. Tots ells es constitueixen, en el plantejament que presentem, en substrats, medis i finalitats dels processos d'intervenció en animació sociocultural.

Aquests dos grups de raons avalen, en aquesta perspectiva, la consideració presentada per Armengol respecte l'animació sociocultural com a *paradigma de la intervenció en educació social*. Des d'aquesta nova concepció podem pensar en plantejar la visió integradora que pretenem presentar.

2. Vers un plantejament integrador en animació sociocultural

La justificació del nostre plantejament respon també a una altra raó. La realitat de la intervenció socioeducativa és complexa, heterogènia i multidimensional. L'increment gradual d'informació i formació de les persones; l'organització –progressivament més complexa– de les comunitats humanes; l'augment en la disponibilitat de possibilitats de tot tipus per al lleure, l'educació i la cultura; l'efecte amplificador i configurador de les noves tecnologies de la informació i la comunicació; i, finalment, les pròpies relacions interpersonals i professionals –modificades per l'efecte dels factors anteriors– converteixen la nostra societat desenvolupada en àmbits d'intervenció extraordinàriament plurals, diversos, complexos i, sobretot, dinàmics.

La complexitat i dinamisme dels grups i comunitats actuals no pot ser tractada des de la simplicitat d'un únic plantejament que exclouï tots els altres. La diversitat de realitats socials demana necessàriament diversitat de plantejaments interventius. Aquests plantejaments poden realitzar-se en funció de nombroses variables com serien, per citar-ne algunes: ideologia de l'interventor i destinataris de la intervenció; el nivell o grau de desenvolupament sociocultural de la comunitat objecte de la intervenció; els objectius que es pretén assolir amb la intervenció; els procediments o activitats que es desitja implementar, etc.

La diversitat de realitats socials demana necessàriament diversitat de plantejaments interventius

Totes aquestes i altres variables, que defineixen una gamma molt heterogènia de realitats interventives, han de ser tractades des d'un únic paradigma integrador que contempli -des de l'ajustament a les característiques definitòries de la realitat concreta de la intervenció- diversos models, procediments, tècniques i pràctiques d'animació sociocultural. Aquest paradigma de la intervenció, que constitueix l'actualització dels processos d'animació sociocultural, és -des del nostre punt de vista- el paradigma de la complexitat.

3. Els paradigmes en l'animació sociocultural

Com he assenyalat a l'inici els autors d'animació sociocultural s'han situat, en general, en un paradigma de forma exclusiva. Els que habitualment han estat utilitzats són els proposats per Habermas en la seva obra de 1968, **Coneixement i interès**: el tecnològic o tecno-científic, el hermenèutic-interpretatiu o cultural i el crític, socio-crític o polític⁽⁵⁾. Des d'una visió complexa de la realitat, com la que hem presentat, els tres resultarien inadequats -considerats de forma respectiva i en exclusiu- per simplificadors, tant de la realitat en la que s'intervé com de la pròpia acció interventiva.

El nou **paradigma de la complexitat** és integrador i, en aquest sentit, podríem afirmar que, en el seu marc globalitzador, aplicariem els models d'intervenció derivats de cada un dels paradigmes definits per Habermas, en funció de les característiques idiosincràtiques del grup o comunitat en el que s'ha d'implementar el procés d'animació sociocultural. El paradigma de la complexitat es constituïria així, en l'àmbit de l'animació sociocultural, com un paradigma de paradigmes.

Segons Morin, *un paradigma està constituït per un cert tipus de relació lògica extremadament fort entre nocions mestres, nocions clau i principis clau. Aquesta relació i aquests principis aniran a governar tots els discursos que obeeixin inconscientment al seu govern (1994:89)*. Això significa que, abans de parlar de models d'intervenció i, pròpiament, del significat de la complexitat en relació a l'animació sociocultural, hem de concretar aquestes nocions i principis clau que articulen els discursos i, en conseqüència, els processos interventius de l'animació sociocultural dintre del paradigma de la complexitat.

4. Què és i què pretén l'animació sociocultural? Vers una definició de *nocions i principis clau*.

Sobre les finalitats que es pretenen assolir amb els processos d'animació sociocultural, la majoria d'autors hi estan d'acord, encara que, això sí, amb formulacions i fins i tot emfasitzacions diverses. La millora de la qualitat de vida⁽⁶⁾ dels grups i les comunitat sembla ser l'horitzó més nítidament perfilat. La concreció d'aquesta qualitat de vida pot obeir bé als plantejament ideològics o bé als paradigàtics de cada autor. Així es parlarà d'emancipació, desenvolupament, autogestió i autoorganització de la pròpia vida o de la pròpia comunitat, creació de xarxes relacionals que enforteixin les comunitats i les facin autònomes, responsabilització i participació social, augment de la formació i informació personal, grupal o comunitària, etc. Sintetitzant, es podria afirmar que la participació i la formació són els objectius i els mitjans que han de conduir a l'autonomia personal, grupal o comunitària, entesa aquesta com a condició indispensable per a l'emancipació (en el marc de paradigma sociocrític) o pel desenvolupament o millora de la qualitat de vida (en el marc dels paradigmes tecno-científic o hermenèutic-interpretatiu).

Per acabar, hi ha un objectiu de caràcter general de l'animació sociocultural del qual els diferents autors no en parlen, malgrat que em sembla que és un dels fonamentals. És el que Ander-Egg denomina *transferència* (1989:73) i que en un altre lloc he caracteritzat com a *traspàs de funcions i tècniques de l'animador a la col·lectivitat* (Úcar, 1992:95), per fugir d'aquell costum consistent a utilitzar homònims, en diferents disciplines, en el camp de les ciències socials; costum que crec que confon més que no pás ajuda. Amb aquesta nova formulació es pretén assenyalar -al igual que Ander-Egg amb la seva- que l'animador ha de possibilitar en les seves intervencions el traspàs gradual, no només de les responsabilitats en la creació, direcció i execució dels programes, projectes i activitats, sinó també dels coneixements i tècniques concretes, als grups, col·lectivitats i organitzacions de base amb els que treballa, perquè assumeixin de manera autònoma el propi desenvolupament i això sempre per a la millora substancial de la seva qualitat de vida. Em sembla que aquesta és l'autèntica dimensió educativa de l'animació sociocultural ja que és la que promou de forma més directa l'autonomia.

Les coses no estan tan clares, malgrat tot, quan es conceptualitza l'animació sociocultural i, en funció d'aquesta conceptualització, es perfilen els mètodes o plantejaments que l'han de fer possible. Dues semblen ser les postures més definides pel que fa referència al concepte. La primera, -interpretada en el marc del paradigma tecno-científic pels defensors de la segona⁽⁷⁾- seria la que defineix l'animació sociocultural com una "tecnologia

L'animador ha de possibilitar que els grups assumeixin de manera autònoma el propi desenvolupament

social". La segona –interpretada en el marc del paradigma socio-crític o polític– seria aquella que concedeix l'animació sociocultural com una *pràctica social crítica*⁸.

Més que endinsar-nos en la definició i caracterització de cada una d'elles, m'interessa només, fer una matització sobre la primera –que, per altra banda, ja he analitzat en profunditat en un altre lloc⁹– i abundar en la segona. És necessari assenyalar que definir una activitat com a tecnologia social és definir-la, també, com una forma de pràctica. Serveixi aquest matís per a les reflexions que a continuació recollim sobre el sentit i contingut de tota pràctica i, en concret, d'una pràctica, com la de l'animació sociocultural, que és essencialment educativa.

El professor Barcena, en els seu últim llibre, fa unes reflexions molt interessants sobre el concepte i contingut de la pràctica educativa. Pren com a referent a Aristòtil i a la distinció –posteriorment recollida i divulgada per Arent i Habermas– entre *praxis* i *poiesis* o, amb la formulació d'aquests últims autors, *acció* i *producció*.

Barcena ens diu que la *praxis* (acció) caracteritza les activitats i disciplines que s'ocupen cognoscitivament del fer humà i el seu fi no és només el producte de l'activitat sinó alguna cosa interna a ella mateixa; alguna cosa buscada per si mateixa i amb virtualitats perfectives per al agent humà. En canvi, la *poiesis* (producció) és un mode de fer que, a la vegada, perfecciona tècnicament a l'agent (el perfecciona com tècnic) i es mesura pels productes objectius que són resultat de l'activitat tècnica. El pensament marxista –ens segueix dient l'autor– intenta recuperar el sentit de la *praxis* com a activitat lliure, però remetent-la sobretot a l'àmbit de la transformació humana pel treball, amb allò que el sentit original del terme, activitat lliure, es converteix en *forma revolucionària que adopten les nostres accions i la nostra teorització*. En el pensament aristotèlic, per contra, la *praxis* introdueix moderació, cautela moral i prudència (1994:72). Conclou les seves reflexions sobre aquest punt assenyalant que *el tipus de confusions deduïbles d'aquest mode de pensar sobre les activitats pràctiques perjudica notablement la investigació del caràcter propi de l'activitat educativa que, per la seva pròpia naturalesa, es troba sotmesa als imperatius del desenvolupament tecnològic i, paral·lelament, als de l'avenç ètic. Per això és notòria la necessitat d'adoptar un enfocament holístic que permeti reintegrar ambdós tipus de requeriments. Ja que, sens dubte, l'educació és, com a actuació pràctica, en part producció i en part acció* (1994:72-3).

No és estrany que els diferents autors puguin optar per un o altre plantejament (tecnològic o interpretatiu –o, com sembla ser en el cas de l'animació sociocultural, aquest últim en la seva consideració crítica–) i defensar-lo com a exclusiu o dominant, ja que ambdós poden ubicar-se en el concepte

d'animació sociocultural entesa com a metodologia de la intervenció o, el que és el mateix, com a pràctica educativa. Com indica també Barcena *-hi ha possibilitats perquè convisquin harmoniosament els principis d'eficàcia (propis d'un enfocament tecno-científic), i de llibertat (propis d'un enfocament socio-crític en la intervenció educativa (1994:87) ¹⁰. Si –com assenyala aquest autor en un altre lloc– l'educació (...) té una dimensió tècnica d'activitat (producció) i una dimensió ètica d'acció (praxis) (1994:91), ambdues poden i han de conviure en els processos interventius d'animació sociocultural, i/o, en tot cas, en funció de variables com les que hem considerat anteriorment, podem, en una intervenció concreta, fer que una o altra dimensió sigui preponderant¹¹.*

L'animació sociocultural és una tecnologia social (humana) procedimental o de plantejament (Úcar, 1992) que dissenya, aplica i avalua *productes* tècnics concrets i tangibles, això és, projectes d'intervenció per aplicar en comunitats, territoris o grups determinats. Amb aquest plantejament de l'animació destaquem la seva dimensió tècnica.

Però l'animació sociocultural és també una pràctica social en la que s'interrelacionen éssers humans que –pel fet de ser persones– posen en joc en la interacció dels seus interessos, desitjos, expectatives, somnis i problemàtiques; i que es relacionen també des dels diferents rols (líders, seguidors, etc.) i estatus (professionals, voluntaris, etc.) que desenvolupen en la dinàmica social i en els contextos concrets d'interacció. Amb aquest segon plantejament destaquem la seva **dimensió ètica**.

Si –com fan alguns autors– parlem de l'animació com d'una *pràctica social crítica*, estem emfatitzant el paper alliberador i emancipador de l'animació. Aquest resultarà útil en aquelles situacions grupals o comunitàries de necessitat primària peremptòria (segons l'esquema de Maslow) o en aquelles en què, els grups i comunitats, estiguin sotmesos a situacions d'explotació, siguin aquestes del tipus que siguin. Fins i tot en aquest plantejament la utilització de tècniques i instruments socioeducatius és imprescindible i, algú¹², evidentment un tècnic expert en elles, les ha de fer disponibles per al grup social.

Encara podem fer una última reflexió en aquest sentit. Tot procés d'animació sociocultural com a acció educativa ha de tenir, necessàriament, dos moments amb independència de si en cada un d'ells participen només tècnics o només persones del grup o comunitat, o si hi participen tots plegats. El primer és el de la planificació pròpiament dita. Aquesta és una *tasca de taula* en la que s'imposa, en ordre a l'eficàcia i al ben fer, un plantejament racional i tècnic. El segon moment és el de l'aplicació o posada en pràctica d'allò planificat. És evident que per molt flexible que sigui el programa implementat, la pròpia complexitat de la realitat social en

la que s'aplica, introduirà, sovint, problemàtiques relacionals difícilment contemplades en la planificació. És en aquesta fase on la racionalitat i la tècnica han de conviure amb la improvisació, el sentit comú, la creativitat, la imaginació, l'art, la tradició i, fins i tot, amb la irracionalitat, en ordre sempre a l'eficàcia de la relació o el respecte a l'altre o als altres⁽¹³⁾. Com diu Morín, referint-se al paradigma de la simplicitat -dominant en la ciència actual i oposat a allò que, des del seu punt de vista, hauria de ser el paradigma de la complexitat- *la patologia moderna de l'esperit està en la hiper-simplificació que cega la complexitat d'allò real. (...) La patologia de la raó és la racionalització que tanca allò real en un sistema d'idees coherent però parcial i unilateral, i que no sap que una part d'allò real és irracionalitzable ni que la racionalitat té per missió dialogar amb el que és irracional* (1994:34).

En el quadre núm. 1 podem veure de forma sintetitzada aquestes reflexions.

Animació sociocultural

Dimensió tècnica	Dimensió ètica
<i>Poiesis</i> (producció)	<i>Praxis</i> (acció)
Tecnologia social	Pràctica social
Ciències que la informen i tècniques que posa en joc:	Elements, factors o disciplines que poden orientar o il·lustrar l'acció.
<p>Pedagogia (tècniques de programació, gestió, relació, formació, etc.)</p> <p>Sociologia (anàlisi de la realitat, relació entre grups, etc.)</p> <p>Psicologia (evolutiva i del desenvolupament, de grups, etc.)</p> <p>Antropologia Cultural (tècniques de creació i difusió, expressió, teatre, artesanía, folklore, etc.)</p> <p>Ciències de la Informació i la Comunicació (tècniques de comunicació i informació personal, interpersonal i grupal, etc.)</p>	<p>Filosofia</p> <p>Antropologia social i pedagògica</p> <p>Valors</p> <p>Relacions personals i grupals</p> <p>Civisme</p> <p>Ideologies</p> <p>Perfeccionament humà</p> <p>Tradició</p> <p>Sentit comú i intuïció</p> <p>Improvisació</p> <p>Art</p> <p>Imaginació</p> <p>Creativitat</p> <p>Etc.</p>

Quadre núm. 1: Dimensions constitutives de l'animació sociocultural. (Quadre d'elaboració pròpia).

5. L'animació sociocultural i la complexitat

En un llibre molt interessant titulat *Éste es el tiempo del mundo infinito*, l'eminent biòleg francès Albert Jacquard assenyala que *els nostres raonaments daten de l'edat mitjana*, (mentre que) *els nostres medis són els del segle XX* (1994:XIV). Amb això vol indicar que -malgrat els extraordinaris avenços de la ciència i del pensament filosòfic i social en els últims temps i, malgrat els grans passos donats en l'alfabetització, divulgació i culturització de les persones que conformen la nostra societat desenvolupada- a l'home del carrer -preocupat per les seves realitats immediates i per la resolució dels seus problemes quotidians- se li han proporcionat els artilugis i instruments que faciliten la seva vida, però no el marc de pensament ètic i social ni tampoc les estratègies cognitives o les habilitats de pensament que el permetrien de fer un bon ús d'ells, respectant el planeta, el medi ambient i els seus conciutadans ¹⁴. Conclou el seu plantejament amb l'afirmació de que és necessària una nova mirada a la realitat, una mirada diferent que -tal i com propugna el teorema de Thomas- generi una realitat també diferent. *El veritable problema dels homes d'avui* -assenyala en l'epíleg- és *utilitzar el millor possible el "poder d'atribuir-se poders"* ¹⁵, *per respondre a l'única pregunta: "Vers quina humanitat volem adreçar-nos?"* (1994:159).

Aquestes són les preguntes i els plantejaments amb què, des del meu punt de vista, hem d'interrogar a l'animació sociocultural abans fins i tot d'actuar com a animadors o de plantejar la intervenció. Les clàssiques perspectives de donar-los *pa i circ* als destinataris de la intervenció o la funció d'*ortopèdia social* que se'ls ha arribat a atribuir i que probablement han acomplert la seva missió en més d'un cas, desvirtuen la consideració pedagògica de l'animació i encara la seva consideració humana. És necessari replantejar el significat essencial no només de les tasques i funcions de l'animació sociocultural, sinó també la dels enfocaments paradigmàtics amb que abordem la realitat, i el propi contingut i essència de la realitat objecte de la intervenció.

Aquesta nova perspectiva a la que ens referim implica que ens replantegem, i sobretot explicitem, els valors que sostenen i guien la nostra acció; que concretem la significació del concepte *qualitat de vida* quan el definim com a horitzó de l'animació sociocultural; que fugim de les simplificacions amb les que estem acostumats a interpretar i a abordar la realitat social; implica, per últim, *l'acceptació de la complexitat* (com a essència de la realitat social) *és l'acceptació d'una contradicció, és la idea de què no podem escamotejar les contradiccions* (les incerteses i inestabilitats pròpies de la vida social) *amb una visió eufòrica del món* (Morin, 1994:95) ¹⁶.

Diu Morin, parlant de la complexitat, que és *el teixit d'events, accions, interaccions, retroaccions, determinacions i atzars que constitueixen el*

nostre món fenomènic (1994:32). Definir la vida quotidiana, la interacció grupal o les relacions interpersonals en el si d'un ambient sociocultural - objectes tots ells dels processos d'animació sociocultural- és parlar de complexitat. L'animació sociocultural tracta amb la complexitat i és des d'aquesta que hem d'intentar comprendre-la.

El pensament simplificant es fonamenta –segons Morin– en tres tipus d'operacions lògiques: la disjunció, la reducció i la unidimensionalització a les que l'imperialisme de la racionalització científica ens ha sotmès al llarg de tota la nostra història. És necessari substituir aquest pensament per un paradigma de la complexitat on les operacions siguin les de distinció i conjunció; operacions que ens permetin *distingir sense desarticular, associar sense identificar o reduir. Aquest paradigma comportaria un principi dialògic i translògic, que integraria la lògica clàssica tenint en compte els seus límits “de facto” (problemes de contradiccions) i “de jure” (límits del formalisme); i portaria en si el principi de la “Unitax multiplex”, que escapa a la unitat abstracta per sobre (holisme) i per sota (reduccionisme)* (1994:34).

Ara bé, com el mateix autor reconeix, *la complexitat és una paraula problema i no una paraula solució* (1994:22). Això significa que el paradigma de la complexitat no és una cosa tancada, sinó que està per construir-se a partir, entre d'altres principis, de la integració de l'atzar, de la incertesa i de la inestabilitat com a fonaments constitutius i, per tant, ineludibles de la vida social entesa com un sistema ric i organitzat. Significa també que és necessari fugir de les trampes de la racionalització abusiva que converteix el món en coherent a expenses del propi món, i que és imprescindible començar a dialogar amb aquella part de la vida que no som capaços ni de comprendre ni de controlar, em refereixo a allò que escapa a la raó i a la lògica.

L'animació sociocultural es produeix en el si mateix de la vida social: en el lloc on es produeix allò imprevist, inesperat, desconegut. No podem pretendre negar-ho en les nostres intervencions com si no existís. És per això que hem definit com a components essencials de l'acció de l'animador, la improvisació, la imaginació, el sentit comú, l'art, la capacitat de resposta, la creativitat, els valors, etc. Tots aquests elements conformen juntament amb la preparació tècnica i l'experiència interventiva, la forma més addient de tractar les complexitats de la vida social.

De la mateixa manera, no tindria sentit plantejar la intervenció des d'un únic paradigma –com hem assenyalat que han proposat fins ara els diferents autors– ja que amb això privilegiem una visió unidimensional d'una realitat que es caracteritza, justament, per estar configurada d'una pluralitat molt heterogènia d'esdeveniments o entramats que no són susceptibles d'enfo-

**L'animació
sociocultural es
produeix en el si
mateix de la vida
social**

caments holistes o reduccionistes sinó a expenses de la seva pròpia riquesa constitutiva.

La realitat ha de ser contemplada, en les intervencions de l'animació sociocultural, en el paradigma de la complexitat que, com s'ha indicat, es constitueix en un paradigma de paradigmes. Serà a partir d'aquest plantejament que podrem analitzar els diferents models d'intervenció que puguin implementar-se en els processos d'animació sociocultural.

6. Models d'intervenció en animació sociocultural

Si, com hem assenyalat, l'animació sociocultural és una tecnologia social, sembla que, en principi, no tindria massa sentit parlar de models d'intervenció ja que, per pròpia definició, tota intervenció tecnològica és original i irreplicable en tant que unida a una realitat concreta i específica. Efectivament, si la tecnologia, com a operativa, com a forma d'actuar, és una reflexió sobre la tècnica o sobre la pràctica per resoldre de forma eficaç i eficient - en el nostre cas- un problema social, resulta evident que cada realitat concreta -per present, complexa i imprevisible- demanarà una intervenció dissenyada especialment per a aquell moment i realitat. No és casual que el primer pas, abans de planificar qualsevol projecte d'intervenció, consisteixi en analitzar i avaluar la realitat. Aquesta avaluació es realitza per disposar de la informació que ens permeti planificar accions el més ajustades possible a la realitat. En aquest marc interpretatiu, la transferència de projectes o programes d'un territori o d'un grup a un altre no tindria cap sentit¹⁷, ja que cada realitat social té una idiosincràsia pròpia¹⁸ i demana, per tant, una intervenció ajustada.

Estrictament considerada, la dimensió tecnològica de l'animació sociocultural no ens permetria definir models diferents d'intervenció sociocultural ja que un model -en l'àmbit a que ens referim- representaria una determinada tipificació de la intervenció. Més aviat, ben al contrari, hauríem de parlar de l'existència de tantes intervencions com realitats en les que s'intervé. Ara bé, és cert que podem perfilar línies generals que definiran sinó models, sí, com a mínim, tendències o eixos generals de la intervenció que després es concretaran en una infinitat de programes o projectes específics, definits i caracteritzats per la seva ubicació entre els esmentats eixos.

És necessari insistir que els eixos o models constitueixen -per pròpia definició- una simplificació i una abstracció sobre la realitat i és així com hem d'entendre'ls. És evident que la realitat de la intervenció sempre serà

molt més rica i diversa d'allò que es planteja en els models. La utilitat d'aquests últims radica, des del meu punt de vista, en el seu ús com a elements de formació per a futurs animadors, a més del valor que puguin tenir per, d'una banda, modelar les pròpies intervencions i, de l'altra, servir com a referents per a l'anàlisi i avaluació de les intervencions que es produeixen en la realitat professional.

Els propis paradigmes definits per Habermas i utilitzats fins ara -com s'ha dit- en exclusiva per diferents autors ens poden servir de referència, però no com a models estancats, exclusius, sinó com a extrems d'una dimensió contínua en la que podem caracteritzar els projectes per la proximitat o llunyania a cada un dels extrems.

Simplificant en excés podríem dir que en un extrem hi hauria el paradigma tecnocientífic, amb una consideració de la realitat estàtica, descontextualitzada, objectiva i lliure de valors. En l'altre hi trobaríem el paradigma hermenèutic-interpretatiu amb una visió constructiva de la realitat, dinàmica i plena de valors, de significats i de representacions personals i socials. D'un extrem a l'altre es poden dissenyar infinitat de programes en funció no només de l'orientació o predilecció d'un interventor per un paradigma o altre sinó també per les pròpies característiques, necessitats, expectatives o demandes del grup social en el qual s'intervé. El cas presentat en la nota onze podria exemplificar aquesta realitat. L'orientació crítica podria donar-se fonamentalment, en els programes que s'emmarcaren prop o plenament en el paradigma interpretatiu, ja que, com s'ha assenyalat, es el que constitueix una versió millorada d'aquest últim.

7. Línies generals per definir models d'intervenció en animació sociocultural

Per concretar els models que volem definir, hem agafat aquells element del procés d'intervenció que ens semblen més clarament identificables per veure de quina manera es manifesten en cada un dels paradigmes definits per Habermas. També assenyalarem, entre les diferents possibilitats que s'ofereixen (projectes o programes elaborats), entre un i altre paradigma, quina és la postura que, en cada cas, nosaltres defensaríem segons allò manifestat al llarg d'aquest article.

Els elements del procés d'intervenció que analitzem són:

A) La planificació del procés d'intervenció

En el paradigma científic la planificació correria a càrrec, en exclusiva, dels tècnics, tecnòlegs o experts. El grup o la comunitat no participa en ella per a res. Tant en el paradigma interpretatiu com en el crític l'esmentada

planificació s'elabora conjuntament entre els diferents agents de la intervenció⁽¹⁹⁾, és a dir, els tècnics i el grup o la comunitat (o els seus representants). Entre un i altre hi caben moltes postures amb diferents graus de consulta o de negociació al grup o a la comunitat per part dels tècnics. El més rellevant, en aquest cas, és la titularitat dels que decideixen respecte a la planificació, la d'aquells que, en últim extrem, decideixen sobre què és el més desitjable per a cada una de les fases del procés de planificació de la intervenció.

En el paradigma científic és evident, decideixen els tècnics. En el paradigma crític també, decideix la comunitat. Entre un i altre existeixen moltes possibilitats. Jo defenso que, pel que fa a qüestions tècniques (disseny del procés, selecció i organització d'activitats, temporalització més addient, recursos, etc.) la decisió correspon als tècnics, que són els que posseeixen la formació i preparació adequada. La participació de la comunitat en el procés de planificació es concreta, des del meu punt de vista, en conèixer allò que es planifica, sobretot, en com es planifica⁽²⁰⁾ i també en assessorar els tècnics sobre l'impacte d'allò planificat o sobre la millor forma de presentar-ho al grup perquè aquest s'impliqui en la seva implementació.

B) L'avaluació de la realitat²¹

Ja hem assenyalat que l'avaluació es constitueix com el pas previ a qualsevol procés d'intervenció. Tant en el paradigma tècnic com en l'interpretatiu el model d'avaluació utilitzat és l'analític. Aquest model consisteix en definir les variables que, des del punt de vista tècnic o el de la pròpia comunitat, són rellevants per a la intervenció. Com assenjala Ander-Egg, en aquest model no s'han d'estudiar totes les qüestions socials que concerneixen a una determinada situació-problema, sinó només les que es necessiten per a l'acció (1989:12-13). En els plantejaments més extrems, en el marc del paradigma tecnològic, no es tindria en compte, per exemple, la percepció social dels participants sobre la seva pròpia realitat. En els més "tous", per dir-ho d'alguna manera, es comptaria amb aquella percepció més "objectivada" (consensuada) possible i amb altres variables de l'entorn. Els models d'intervenció més propers al paradigma interpretatiu treballarien sobretot amb la percepció social dels participants i amb altres variables subjectives, deixant de banda, sobretot, les variables -més objectives-referides al context.

En els models d'intervenció propis del paradigma crític trobem el model ecològic. Com assenyalen Caride/Trillo *la finalitat de la seva anàlisi serà l'estudi de les relacions entre les diferents variables ambientals que intervenen, juntament amb les característiques dels grups o contextos que s'atribueixen als subjectes per formar part d'ells*²². Un bon exemple d'aquest model el trobem en l'anomenat *guió d'estudi general per a l'anàlisi de la realitat*, formulat per Cembranos i altres (1988), en el que es

plantegen, de forma exhaustiva, totes les variables que podem estudiar per conèixer una realitat de la forma més completa possible (des de la flora i la fauna fins, per exemple, la història o els mitjans de comunicació social). Ara bé, si he denominat *polític* a aquest model és perquè, justament, aquelles relacions entre variables que interessa investigar són les referides al sotmetiment, a l'exploració o a qualsevol altre situació que resulti alienant per als membres del grup o la comunitat. En realitat, estrictament, més que 'un plantejament ecològic, entenem que constitueix una perspectiva política ja que és en aquest aspecte on s'emfatitza l'avaluació.

Des del meu punt de vista la perspectiva és clara. Com a principi general val a dir que, quanta més informació (objectiva i subjectiva o, si es vol, contextual i percebuda) es posseeixi sobre la realitat objecte de la intervenció, més ben preparats estarem per a realitzar un bon ajustament en el projecte d'intervenció subsegüent. Si bé és cert, per tant, que el més addient semblaria ser l'aplicació del model ecològic a l'avaluació de la realitat, sovint ens trobem amb un altre tipus de dificultats que el poden fer inviable. Normalment un estudi d'aquestes característiques requereix un llarg període de temps per a la seva realització i una forta inversió, tant en recursos humans com econòmics. Això fa que generalment optem pel model analític -més curt i econòmic-, això sí, posant l'èmfasi no tant en l'estudi de les variables de forma aïllada com en les seves relacions i influència recíproca.

C) El plantejament del procés d'intervenció

Tant en els models d'intervenció derivats del paradigma científic com en els derivats del hermenèutic es treballa amb variables que operativitzem després en indicadors concrets. La diferència entre uns i altres rau en què, en el primer cas, es treballa amb variables objectives -això és, referides a realitats observables- i, en el segon, amb variables subjectives -això és, referides a realitats percebudes pels participants-. Entre uns i altres podem trobar una infinitat de models que plantegin el procés d'intervenció tenint en compte diferents combinacions entre variables subjectives i objectives. Com més a prop estiguin els projectes del paradigma tècnic, més pes específic s'assignarà a les variables objectives; com més s'aproximin al paradigma hermenèutic, tanta més importància cobraran les variables subjectives. En el cas del paradigma crític es treballa amb les dues, però sempre referides o plantejades en termes ideològics (en sentit marxista).

La meua postura al respecte obeeix a la concepció que he presentat sobre la realitat com a complexitat. Els posicionaments extrems no tenen sentit, perquè redueixen i simplifiquen la realitat. És necessari plantejar el procés com a combinació de variables objectives i subjectives, assignant major importància a unes i altres en funció de la problemàtica concreta de la comunitat a la que desitgem donar resposta. Un projecte que pretengui millorar el teixit relacional d'una comunitat necessitarà comptar, sobretot,

amb la percepció subjectiva dels participants sobre la seva realitat, però també amb l'existència o no d'espais urbanístics o institucionals per fer possibles les interaccions i les trobades dels membres del grup. Un projecte que pretengui ampliar i millorar els serveis d'una comunitat haurà de comptar, en primer lloc, amb els programes i les institucions existents en l'esmentada comunitat, però també amb la percepció subjectiva dels membres sobre allò que tenen, allò que els manca i allò que seria desitjable tenir.

Un projecte que pretengui ampliar i millorar els serveis d'una comunitat haurà de comptar amb la percepció subjectiva dels membres

D) El marc ideològic de la intervenció

En els models d'intervenció més extrems del paradigma tecnològic, la ideologia del participant no compta o es considera que no existeix. A mesura que ens acostem (que elaborem projectes o programes pròxims) al paradigma interpretatiu es comencen a considerar alguns aspectes ideològics com, per posar un exemple, el model de persona i de societat existent en les *representacions socials* ⁽²³⁾ del grup o la comunitat, o aquell que resultaria desitjable. En els models més propers al paradigma interpretatiu la ideologia és un dels aspectes determinants de la intervenció i, en aquest sentit, és necessari conèixer el substrat de pensament i acció –constituït per la cosmovisió, l'antropologia, el diagnòstic i la prescripció subsegüent⁽²⁴⁾– amb les que el grup o la comunitat interpreten i viuen la seva pròpia realitat. En el marc del paradigma crític tot s'interpreta en termes d'ideologia i de relacions de poder-opressió entre els diferents grups. La qual cosa significa que aquella es constitueix com l'element determinant de la intervenció. Des del meu punt de vista, en tots els casos és necessari comptar amb la ideologia dels participants com un més dels elements que ens permetin interpretar i intervenir, de forma més ajustada, en una realitat concreta.

E) Els objectius del projecte d'intervenció

Tant en els models elaborats en el paradigma tecnològic com en l'hermenèutic els objectius a assolir amb el projecte d'intervenció estan formulats en termes de canvi, millora, desenvolupament o evolució de la comunitat o el grup social en el que s'implementa. La diferència fonamental, en aquest cas, es planteja respecte als projectes emmarcats en el paradigma socio-crític. En ell, els objectius es formulen en termes de relacions de poder entre els diferents grups socials. Aquests objectius s'adrecen sempre a l'emancipació del grup social de situacions d'alienació, sotmetiment o explotació.

En la primera part de l'article ja he definit la meua postura al respecte. Entenc que tant els uns com els altres són vàlids en funció de la idiosincràsia de la realitat en la que s'implementen. No és estrany que els models crítics s'hagin implementat amb èxit, sobretot, en alguns països d'Amèrica Llatina, ja que les realitats en les que s'intervé són, en molts casos, extremadament precàries. En el nostre context semblaria en general més

adient aplicar models tecnològics o hermenèutics, però és evident que hi haurà determinades situacions -d'exploració més que de precarietat, probablement- en les que plantejar els objectius en termes de relacions de poder resultarà inevitable i indispensable des d'una perspectiva educativa.

F) Els agents de la intervenció

En els marcs dels paradigmes tècnic i interpretatiu, la concreció dels agents no planteja cap problema. Aquests són, d'una banda, els tècnics, tecnòlegs o experts, amb la responsabilitat de l'aplicació i execució del projecte; i, de l'altra, els participants del grup o comunitat, amb la responsabilitat de ser veritablement *participants* actius per a la bona marxa i l'èxit del projecte. El que pot variar, entre un i altre paradigma i, en concret, en els projectes que es defineixin per estar entre ells, és justament -com s'ha descrit en el punt sobre la planificació del projecte- el grau de responsabilitat en l'aplicació i execució del programa, que en el marc del segon paradigma serà bastant més compartit que en el primer.

Més problemes planteja aquesta qüestió en el marc del paradigma socio-crític, ja que des de les seves premisses es critica la presència de tècnics o experts en el procés. Ja he analitzat aquest plantejament en la nota dotze. És per aquesta raó que -sense tenir molt clar ni l'estat dels interventors ni la seva formació- els defineixo com *agents de canvi social*. La pregunta que em plantejo és si entre aquests agents i els participants de la comunitat es planteja o existeix indiferenciació funcional²⁵.

G) Relacions entre els agents de la intervenció

En els projectes emmarcats en el paradigma científic la relació comunicativa és vertical, en el sentit que els experts són tant dissenyadors com executors del projecte i tenen al seu càrrec les decisions respecte al mateix. Que parlem de verticalitat en la relació no implica, o no ha d'implacar necessàriament, que entre ells s'estableixi una relació jeràrquica: encara que sóc conscient que, en més d'una ocasió, això pot ser així. En definitiva -i aquesta em sembla la postura encertada- cadascú, experts i participants, té i compleix els seu paper i la seva funció en la intervenció i això no ha de significar ni demèrit ni menyspreu de cara a ells.

En el marc dels paradigmes interpretatiu i crític, les relacions comunicatives entre els agents de la intervenció són horitzontals, és a dir, al mateix nivell. Des del meu punt de vista, tampoc això ha de significar indiferenciació funcional. Igualment en el cas anterior, cadascú aconsegueix el seu paper. Entre un model i l'altre poden elaborar-se nombrosos programes amb diferents graus de consulta o de negociació entre els agents de la intervenció. Entre el primer model comunicatiu i aquest segon, jo optaria per una relació comunicativa horitzontal en la que, com he assenyalat, existeix una clara delimitació de funcions i responsabilitats²⁶.

Models d'intervenció en animació sociocultural

Quadre núm. 2: paradigmes que emmarquen models d'intervenció en animació sociocultural (quadre d'elaboració pròpia).

<i>Paradigmes Elements del procés</i>	Tecno-científic	Hermenèutic-interpretatiu	Socio-crític
Planificació del projecte d'intervenció	A càrrec, en exclusiva, dels tècnics, tecnòlegs o experts.	Elaborat conjuntament pels agents de la intervenció.	
Avaluació de la realitat	Analítica		Ecològica, política
Plantejament del procés	Centrat o formulat en forma de variables i indicadors objectius.	Centrat o formulat en forma de variables i indicadors subjectius.	Formulat en termes de relacions de poder, alienació, ideologia o explotació.
Marc ideològic de la intervenció	No existeix o no es té en compte.	Existeix i es té en compte. Horitzontal.	Tot és ideologia.
Objectius	Formulats i centrats, en general, en el canvi, millora o evolució que s'espera assolir en els participants del grup o comunitat		Centrats o formulats en termes de relacions de poder, d'alienació, de sotmetiment ideològic o d'explotació a que estan sotmesos els participants del grup o de la comunitat
Agents de la intervenció	Tècnics, tecnòlegs o experts. Participants del grup o la comunitat.		<i>Agents de canvi social.</i> Participants del grup o comunitat. (Indiferència funcional?)
Relació entre els agents de la intervenció	Vertical (Jeràrquica?).	Horitzontal	
Metodologia de la intervenció	Creació i aplicació de tècniques i instruments.	Aplicació de tècniques i instruments amb especial valoració de la relació interpersonal i atenció al diàleg i a les percepcions subjectives.	Dialògica i d'investigació en l'acció.
Resultats del procés	Formulats en termes d'eficàcia i d'eficiència en la resolució de problemes concrets. Desenvolupament.	Formulats en termes de canvis qualitatius en la vida social i en les relacions interpersonals. Evolució.	Formulats en termes d'emancipació i alliberament.

H) Metodologia de la intervenció

En el paradigma científic, la intervenció és predominantment tècnica. Consisteix en la creació o recreació de tècniques i instruments metodològics que s'ajusten a la realitat concreta de la intervenció. En aquest marc podem trobar des de plantejaments molt *objectivistes*, en els que s'insisteix en el rigor *científic* contraposat al rigor *profà*²⁷, fins a plantejaments que, sense perdre el rigor científic en el disseny, elaboració i aplicació dels instruments o de les tècniques, els fan *convivre* en la intervenció amb altres potser no tan *formals o estrictament científics*²⁸, però que recullen o manifesten la subjectivitat i complexitat pròpia de les relacions humanes o de la vida social. A mesura que s'utilitza més aquest tipus de plantejament en la metodologia de la intervenció, ens acostem al paradigma interpretatiu, on aquests seran preponderants. En aquest paradigma la metodologia posa especial èmfasi en la importància de les relacions humanes durant la intervenció.

En els models del paradigma socio-crític, la metodologia, en la línia d'allò plantejat fins ara, es defineix com a dialògica i d'investigació en la pròpia acció.

Des del meu punt de vista, la metodologia ha de respondre a les característiques que defineixen la situació –la realitat– dels participants, a partir d'un compromís entre la visió que ells manifesten i la que percebeix un observador extern. A partir d'aquest plantejament, qualsevol de les metodologies manifestades en els tres paradigmes o, integracions o barreges creatives d'ells, em semblen addients per a la intervenció. Això sí, prenent en consideració que qualsevol metodologia utilitzada ha de ser-ho en la consciència de que s'aplica a éssers humans i que, en aquest sentit, el respecte per la interrelació i la dignitat humana ha de presidir tant l'elecció de la metodologia com la seva aplicació.

I) Resultats del procés

El respecte per la interrelació i la dignitat humana ha de presidir tant l'elecció de la metodologia com la seva aplicació

En el paradigma tècnic els resultats que s'esperen assolir es formulen en termes d'eficàcia i eficiència en la resolució dels problemes tractats. Si ens havíem plantejat una millora en el teixit relacional de la comunitat o la creació d'una sèrie d'entitats, generades per la pròpia comunitat, que ofereixin serveis de formació o d'informació, necessitarem valorar si efectivament les accions implementades han estat eficaces per a la resolució d'aquestes necessitats comunitàries. El que és important en aquest cas és l'eficàcia del plantejament per a la consecució dels objectius.

En el paradigma hermenèutic els resultats del procés es formulen no en termes tècnics sinó en termes de percepció subjectiva de la pròpia comunitat. Es busca comprovar la significativitat social del canvi qualitatiu.

En el paradigma socio-crític els resultats del procés es formulen en termes

d'emancipació i alliberament de les condicions d'alienació, explotació o sotmentiment a què estaven exposats els participants.

En el plantejament de la complexitat aquests tres resultats poden conviure en les intervencions d'animació sociocultural. L'eficàcia es pot comptabilitzar amb el millor o amb el que es percep com a més positiu pels agents de la intervenció. Però en cas que això no fos possible, seria necessari, des del meu punt de vista, optar pel millor com a compromís negociat entre la percepció social del col·lectiu i la percepció d'un observador extern. En tot cas, i en funció de la realitat sociocultural concreta de cada comunitat, crec que podem plantejar els resultats sota aquella formulació que, dels tres paradigmes plantejats, resulti més apropiada.

En el quadre núm. 2 podem veure de forma simplificada totes aquestes anàlisis sobre els models d'intervenció en animació sociocultural.

Per acabar, assenyalar que un plantejament complex com el presentat requereix unes característiques concretes que defineixin el professional de l'animació. Aquestes serien: flexibilitat metodològica i interventiva, una bona dosi de creativitat i imaginació, i un alt grau de formació, tant en pensament social com en estratègies tècniques i metodològiques. Per fer un plantejament integrador és necessari ser rigorós en el plantejament tècnic i saber fugir de límits metodològics que poden empobrir i simplificar l'acció. Com assenyala Russel *no es requereix cap procés mental elevat pel conservadorisme. Els que aboquen pel canvi, per contra, han de tenir cert grau d'imaginació per poder concebre alguna cosa diferent a allò que ja existeix* (1988:15).

Xavier Úcar i Martínez

Professor del Dpt. de Pedagogia Sistemàtica i Social. UAB

-
- (1) Hem de pensar que l'animació sociocultural no és privativa de l'educació social, ja que els mateixos treballadors socials la defineixen com una de les seves estratègies d'intervenció.
 - (2) Qüestió que ja es plantejà i acceptà plenament a les "Jornades per a la formació d'educadors i agents socioculturals" celebrades a Barcelona el maig de 1988.
 - (3) Veure Úcar, 1993: 357-365
 - (4) **López de Ceballos/Salas** defineixen els que per a elles es constitueixen com a principis de les tasques d'animació: *fe en la persona, fe en el grup i fe en l'acció organitzada* (1987:27-8). Concorde en essència en el contingut dels esmentats principis però no en la seva formulació, més acord -des del meu punt de vista- amb una concepció "militantista" i de "religió social" de l'animació sociocultural que amb una perspectiva de tecnologia i pràctica social com la que aquí presentem.
 - (5) Per citar un exemple, Ander-Egg s'ubicaria en el tecnològic (1986:176) i Saez en el socio-crític (1993:89-106).

- (6) Com ja he assenyalat en alguna ocasió, em sembla que aquest és un dels conceptes que requereixen una investigació urgent i profunda des de l'àmbit de l'educació social i, en concret, des de l'animació sociocultural.
- (7) Dic això perquè el paradigma tecno-científic, interpretat en sentit estricte, no té, en realitat, massa relació (la qual cosa significa que, evidentment en té alguna) amb una consideració de l'animació com una tecnologia social. En el primer cas -el paradigma- estem parlant d'una conceptualització de la realitat (pròpia de les ciències físico-naturals); en el segon, la tecnologia, estem parlant d'una operativa, d'una acció, d'una forma d'actuar. No parlem de tecnologia sinó de tecnologia social, la qual cosa implica, ja d'entrada, un clar distanciament tant de la concepció de la realitat pròpia de les ciències físico-naturals (això és, aïllada del context i lliure de valors), com dels mètodes que elles utilitzen. Per ampliar aquestes reflexions veure Úcar, 1994.
- (8) Cal dir que considerem que el paradigma socio-crític constitueix una versió millorada del paradigma interpretatiu, en el sentit marxista que contempla també les influències de es *condicions materials* en la producció d'autoenteniments distorsionats. Com assenyalen Carr i Kemmis definint la postura de Habermas al respecte: *una ciència social crítica, ha d'intentar que l'enfocament "interpretatiu" vagi més enllà del seu tradicional afany de produir descripcions acrítiques dels autoenteniments individuals, de manera que sigui possible exposar, explicar i eliminar les causes dels autoenteniments distorsionats. Aquest interès per l'eliminació de les condicions que distorsionen els autoenteniments revela que la ciència social crítica supera la tendència de la ciència social interpretativa a satisfer-se amb il·luminar les qüestions i els problemes socials sense tractar de superar-los* (1988: 149-150).
- (9) Veure Úcar, 1992, 1994 i 1995.
- (10) Evidentment els afegits entre parèntesi són de l'autor.
- (11) Sembla clar, per exemple, que si en una comunitat concreta hi ha un nivell cultural molt baix la intervenció haurà de ser predominantment tècnica i instrumental, de manera que els seus integrants disposin el més aviat possible dels mitjans que possibilitin la seva participació social. De la mateixa manera, en una comunitat molt formada la intervenció haurà d'emfatitzar la dimensió ètica per tal d'eliminar individualismes egòtics negatius i afavorir la participació social en forma de compromís i acció. En el primer cas el tècnic és un expert que guia la intervenció, en el segon, pot ser un simple consultor. Per profunditzar Úcar, 1992, 1994.
- (12) Si faig aquest plantejament en aquests termes és perquè sovint s'ha criticat l'animació en la seva dimensió tecnològica, la utilització d'experts o tècnics. Penso que, el que en realitat es criticava no era la figura del tècnic sinó la relació jeràrquica que, per extensió, se li atribuïa respecte la comunitat. És evident que el tècnic o expert pot i ha de sostenir i propiciar relacions horitzontals amb la comunitat. En la relació interventiva, cada interlocutor té i compleix el seu parer i això no significa menyspreu de cap d'ells.
- (13) Per a una anàlisi en profunditat d'aquests dos moments o fases, veure Úcar, 1994.
- (14) Aquesta és la tesi que es desenvolupa, com hem dit de forma molt interessant i exemplificadora, al llarg de tot el llibre.
- (15) Aquesta és -diu- *una de les definicions possible d'home: un objecte que rep individualment el poder d'atribuir-se col·lectivament poders* (1994: 159).
- (16) El que hi ha entre parèntesi és de l'autor.
- (17) La qual cosa no significa, de cap manera, que no puguem transferir les línies mestres o generals d'un projecte concret d'un territori a un altre, però, això sí, sempre prèvia avaluació de la realitat en la que es vol implementar i realitzant l'ajustament consegüent.
- (18) Hem analitzat aquest plantejament a Úcar, 1992 i 1994.
- (19) Com ja vaig assenyalar en un altre lloc (Úcar, 1992: 10), a l'animació sociocultural són agents de la intervenció tant els interventors com els "intervinguts", és a dir, el grup o la comunitat. Faig aquest plantejament justament per trencar amb la concepció -tradicional

en pedagogia- del “grup destinatari” que, almenys conceptualment, pot implicar recepció passiva de la intervenció. En animació el grup ha de conscienciar-se de què els resultats del procés depenen tant d’ells com dels interventors, de que també ells són “agents” i com a tals han de participar en el procés. Aquesta “presa de consciència” per part del grup serà una de les primeres tasques de l’animador en qualsevol procés d’intervenció.

- (20) No hem d’oblidar que, com hem assenyalat, un objectiu bàsic és el *traspàs de funcions i tècniques de l’animador a la comunitat*.
- (21) Per aprofundir sobre aquest concepte i els models analític i ecològic d’avaluació de la realitat veure Sarramona, Vázquez, Úcar, 1992.
- (22) Cfr. Trillo, 1986.
- (23) En el sentit que s’utilitza aquest concepte en psicologia social. Veure Jodelet, 1986.
- (24) Pel concepte i contingut de la ideologia en animació sociocultural, veure Úcar, 1992.
- (25) Potser el plantejament radiqui en la prèvia formació, per part dels experts, d’alguns dels membres de la comunitat perquè incideixin després sobre la comunitat. Si és així, és un plantejament que em sembla molt vàlid i apropiat.
- (26) Des del meu punt de vista, el fet de ser tècnic en una matèria, no implica cap tipus de superioritat sobre una altra persona que no ho sigui. Significa, simplement, que d’aquest tema en concret el tècnic en sap més, igualment que aquella altra persona en sabrà més d’altres temes que el tècnic no domina.
- (27) En el sentit que s’utilitzen aquests termes des de corrents teòrics com l’interaccionisme simbòlic i l’etnometodologia.
- (28) Em refereixo a instruments i tècniques propis de la sociologia comprensiva i interpretativa: des de diaris de camp fins a documents biogràfics, passant per “històries de vida” o entrevistes o converses semiestructurades o sense estructurar. Certament que aquests instruments i tècniques simples més propis -com fins i tot assenyalen alguns sociòlegs (veure Postman, 1993)- de documentalistes o de “literats”, però em sembla que renunciar a ells per interpretar, comprendre i intervenir en la realitat social, seria tornar a caure en les trampes del paradigma de la simplicitat definit per Morin.

Bibliografia

- **Ander-Egg, E.** (1986) Pràctica de l’animació sociocultural. A **Quintana, J.M.** (Comp.) *Fonaments d’animació sociocultural*. (175-202). Madrid. Narcea.
- **Armengol, C.** (1995) Els professionals que forma la diplomatura d’Educació Social. *Educació Social*, (1), 15-26.
- **Barcena, F.** (1994) *La pràctica reflexiva en educació*. Madrid. Complutense.
- **Carr, W; Kemmis, S.** (1988) *Teoria crítica de la ensenyanza*. Bcn. Martínez Roca.
- **Cembranos, F.; Montesinos, D.; Bustelo, M.** (1988) *La animació sociocul-tural: una proposta metodològica*. Madrid. Popular.
- **Collado, M.; Alvarez, V.** (1986) L’animació sociocultural com educació no formal. A **Quintana, J.M.** (Comp.) *Fundamentos de animación sociocultural*. (7394). Madrid. Narcea.
- **Durrell, L.** (1979) *Cefalú*. Bcn. Edhasa.
- **Grosjean, E.; Ingberg, H.** (1976) Implicacions d’una política d’animació sociocultural. *Boletín Centro de Documentación* (1), 26-47.
- **Jacquard, A.** (1994) *Éste es el tiempo del mundo finito*. Madrid. Acento.
- **Jodelet, D.** (1986) La representació social: fenòmens, concepte i teoria. A **Moscovici, S.** *Psicología Social II*. (465-495). Bcn. Paidós.
- **López de Ceballos, P.; Salas, M.** (1989) *Formación de animadores y dinámicas de la animación*. Madrid. Popular.

- **Morin, E.** (1994) *Introducción al pensamiento complejo*. Barcelona. Gedisa.
- **Postman, N.** (1994) *Tecnópolis*. Barcelona. Círculo de lectores.
- **Russel, B.** (1988) *La educación y el orden social*. Barcelona. Edhasa.
- **Sáez, J.** (1993) La intervenció socioeducativa: entre el mite i la realitat. *Pedagogia Social* (8), 89-107.
- **Sarramona, J.; Vazquez, G.; Úcar, X.** (1992) Avaluació de l'educació no formal. A Sarramona, J. (Ed.) *La educación no formal*. (91-125) Barcelona. Ceac.
- **Trillo, F.** (1986) El diagnòstic de la participació en un programa d'intervenció. A **Quintana, J.M.** (Comp.) *Fundamentos de animación sociocultural*. (239-256). Madrid. Narcea.
- **Úcar, X.** (1992) *La animació sociocultural*. Barcelona. Ceac.
- **Úcar, X.** (1993) *Proyecto docente: programas de animación sociocultural*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- **Úcar, X.** (1994) L'estatut epistemològic de l'animació sociocultural. *Revista de Teoría de la Educación*. (Vol. VI) 161-185.
- **Úcar, X.** (1995) Els programes d'animació sociocultural. *Claves de Educación Social* (1) 32-39.

Novetats editorials

- Com començar un curs,
 - com aconseguir que els assistents disfrutin i aprenguin alhora,
 - com despertar l'interès en els assistents,
- de tot això i més, tracta aquest llibre.

Motivar-nos els uns als altres

Idees i consells per a tothom que treballa en formació

Lena Börjeson

128 pàg.

PVP 1.800 ptes.

L'autor d'aquest llibre parteix dels conceptes d'identitat i fortalesa personal, per ensenyar-nos a mirar cap al futur en lloc de quedar-nos ancorats en el passat.

Crecer como adulto

Nuevas perspectivas de cambio

Anders Engquist

304 pàg.

PVP 2.650 ptes.

Aquests llibres es poden comprar a totes les llibreries o directament a l'editorial, tel/fax (93) 435 35 04

Edicions Cúmulus